Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2012, sp. zn. 30 Cdo 2813/2011, ECLI:CZ:NS:2012:30.CDO.2813.2011.1

Číslo: 122/2012

Právní věta:

Zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou trestním stíháním, které neskončilo pravomocným odsuzujícím rozsudkem, se poskytuje podle § 31a odst. 2 zákona č. 82/1998 Sb., jenž je normou s relativně neurčitou hypotézou, která není stanovena přímo právním předpisem, a jenž tak přenechává soudu, aby podle svého uvážení v každém jednotlivém případě vymezil sám hypotézu právní normy ze širokého, předem neomezeného okruhu okolností. Soudy při stanovení formy či výše zadostiučinění vychází především z povahy trestní věci, též z délky trestního stíhání, a především dopadů trestního stíhání do osobnostní sféry poškozené osoby. Forma a případná výše zadostiučinění nesmí být v rozporu s obecně sdílenou představou spravedlnosti, tj. její přiznání je nad rámec konstatování porušení práva namístě pouze tehdy, jestliže by se z hlediska obecné slušnosti poškozenému satisfakce skutečně mělo dostat.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 27.06.2012

Spisová značka: 30 Cdo 2813/2011

Číslo rozhodnutí: 122

Číslo sešitu: 9

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Lidská práva, Odpovědnost státu za škodu, Zadostiučinění (satisfakce)

Předpisy: § 31a odst. 2 předpisu č. 82/1998Sb.
§ 8 odst. 1 předpisu č. 82/1998Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

O b v o d n í s o u d pro Prahu 2 rozsudkem ze dne 9. 12. 2010 zamítl žalobu v části, v níž směřovala k zaplacení částky 255 000 Kč se zákonným úrokem z prodlení z částky 300 000 Kč od 16. 2. 2010 do zaplacení (výrok I.), uložil žalované povinnost zaplatit žalobci částku 45 000 Kč do patnácti dnů od právní moci rozsudku (výrok II.) a rozhodl o náhradě nákladů řízení mezi účastníky (výrok III.).

K odvolání žalobce M ě s t s k ý s o u d v Praze rozsudkem ze dne 31. 3. 2011 potvrdil výrok I. rozsudku soudu prvního stupně co do „částky 150 000 Kč s přísl. a úroku z prodlení z částky 300 000 Kč od 16. 2. 2010 do 14. 8. 2010“ (výrok I.). Ve výroku II. změnil výrok I. rozsudku soudu prvního stupně tak, že žalované uložil povinnost zaplatit žalobci částku 105 000 Kč a úrok z prodlení z částky

150 000 Kč od 15. 8. 2010 do zaplacení ve výši tamtéž specifikované. Ve výroku III. rozhodl o náhradě nákladů řízení mezi účastníky, a to za řízení před soudy obou stupňů.

Žalobce se v tomto řízení domáhal po žalované zaplacení částky v celkové výši 300 000 Kč, a to z titulu zadostiučinění za nemajetkovou újmu, která mu měla být způsobena „nezákonným trestním stíháním".

Soudy při posouzení uplatněného nároku vyšly ze zjištění, že proti žalobci bylo usnesením Policie ČR zahájeno dne 19. 6. 2007 trestní stíhání pro trestné činy porušování povinnosti při správě cizího majetku, zneužívání pravomoci veřejného činitele a zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění, na základě následného usnesení o zahájení trestního stíhání i pro trestný čin podvodu. Proti oběma usnesením podal žalobce neúspěšnou stížnost. Posléze byl žalobce pro spáchání těchto trestných činů obžalován. Rozsudkem Okresního soudu v Karlových Varech ze dne 27. 6. 2008, ve spojení s rozsudkem Krajského soudu v Plzni ze dne 4. 9. 2009, byl obžaloby v plném rozsahu zproštěn (ve smyslu § 226 písm. b/ tr. řádu, neboť skutky, které mu byly kladeny za vinu, nebyly trestnými činy).

Žalovaná v rámci předběžného projednání nároku vyslovila dne 25. 8. 2010 žalobci omluvu za „nezákonné trestní stíhání", což považovala za dostatečné zadostiučinění.

Soudy dospěly k závěru, že „nezákonnost rozhodnutí o zahájení trestního stíhání" žalobce byla mezi účastníky nesporná, a zabývaly se proto formou a výší adekvátního zadostiučinění za způsobenou nemajetkovou újmu ve smyslu § 31a zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád) – dále jen „OdpŠk".

Oba soudy též shodně dospěly k závěru, že samotné konstatování porušení práva se v daném případě nejeví jako dostačující, a proto je namístě přiznat žalobci zadostiučinění v peněžní formě.

Soud prvního stupně vycházel při stanovení přiměřené výše zadostiučinění zejména z rozsahu žalobci hrozícího trestu (odnětí svobody s maximální horní hranicí tři roky nepodmíněně) a shledal přiměřenou částku 15 000 Kč za každý rok odnětí svobody, který žalobci hrozil. Právě tato hrozba je nejvýznamnější skutečností působící v trestním stíhání žalobce v osobnostní rovině na jeho psychiku. Do stanovené výše zadostiučinění byl promítnut i zájem médií o danou kauzu. Přiznaná částka odpovídá základním částkám, které jsou vnitrostátními soudy v řízeních o nemajetkové újmě přiznávány a je v ní zahrnut i faktor odškodnění za období, po které trestní stíhání běželo. Nárok na příslušenství z žalované částky 300 000 Kč neshledal soud prvního stupně opodstatněným s odkazem na nález Ústavního soudu, sp. zn. I. ÚS 1310/2009.

Odvolací soud se neztotožnil s výší žalobcem přiznané částky zadostiučinění, ani s tím, jak soud prvního stupně k této částce dospěl. Úvahy soudu prvního stupně ohledně průtahů v řízení či o tom, která složka je zavinila, jdou zcela mimo rámec předmětu řízení. Je nepochybně značný rozdíl mezi újmou vzniklou nepřiměřenou délkou řízení, zpravidla v občanskoprávním sporu, a újmou vzniklou v osobnostní sféře v důsledku nezákonného trestního stíhání. Nejedná se přitom pouze o subjektivní vnímání nepříznivé životní situace, ve které se poškozený ocitl, ale také o negativní ohlas, který trestní stíhání vyvolalo v jeho okolí. V tomto případě bylo trestní stíhání žalobce spojeno s jeho předchozím výkonem veřejné funkce, bylo široce medializováno, a žalobce tak velmi výrazně poškodilo na jeho dobré pověsti zejména v místě jeho bydliště. Žalobcem tvrzené skutečnosti v tomto směru žalovaná nijak nerozporovala, proto nebylo třeba je dokazovat.

Základem určení výše zadostiučinění za nemajetkovou újmu žalobce musí být v daném případě dvojnásobek částky poskytované v případech zadostiučinění za nemajetkovou újmu vzniklou v důsledku nepřiměřené délky řízení, tedy 30 000 Kč. Významnou není otázka, jaký trest odnětí

svobody žalobci hrozil, ale spíše jak dlouho trvalo trestní řízení, v jehož průběhu nemajetková újma vznikala. Tato újma však vzhledem k tomu, že trestní stíhání žalobce vešlo ve všeobecnou známost, vzniká nepochybně i po jeho skončení, jelikož negativní důsledky pro pověst žalobce budou nadále po určitou dobu přetrvávat. Odpovídající kompenzaci představuje částka 150 000 Kč jako součin částky 30 000 Kč a tří let trvání trestního řízení s připočtením dalších dvou let po jeho skončení.

Odvolací soud se neztotožnil ani se závěrem soudu prvního stupně, že žalobci nenáleží úrok z prodlení, neboť uvedený nález Ústavního soudu řešil otázku náhrady nákladů řízení. Soud na základě své úvahy určuje minimální výši nároku daného § 31a OdpŠk, jenž mohl být uspokojen již na základě jeho předběžného projednání podle § 14 odst. 1 a § 15 odst. 1 OdpŠk. Žalobce požádal o předmětné zadostiučinění žalovanou dopisem doručeným žalované dne 15. 2. 2010. K uspokojení žalobce měla žalovaná šest měsíců, a uplynutím dne 15. 8. 2010 se proto ocitla v prodlení.

Proti výroku I. rozsudku odvolacího soudu podal žalobce dovolání, jehož přípustnost dovozuje ze zásadního právního významu napadeného rozhodnutí, které je dáno tím, že odvolací soud řešil právní otázku rozdílně od ustálené rozhodovací praxe. Žalobce souhlasí s tím, že ohledně základu nároku lze vycházet z nesporných tvrzení účastníků řízení. Není tak ale možné učinit, jde-li o jeho výši. Žalobce souhlasí s odvolacím soudem v tom, že „objektivizující náhled vzhledem k osobnímu charakteru nemajetkové újmy není namístě". Nesouhlasí však s tím, že základem určení výše zadostiučinění je dvojnásobek částky, která je přiznávána v případech zadostiučinění nemajetkové újmy způsobené v důsledku nepřiměřené délky řízení. „Pokud nelze aplikovat jednotně jednu částku, jak je možné přiznat bez dalšího její dvojnásobek?" Stejně tak nelze souhlasit s tím, aby výše zadostiučinění byla vyvozována jen z násobku této částky a délky soudního řízení a doby dvou let po jeho skončení. Přiznávání náhrady podle obecného pravidla ve všech případech ve stejné výši je nepřípustné.

Soudy v obdobných případech musí při úvaze o přiměřenosti požadované satisfakce především vyjít z celkové povahy a z jednotlivých okolností konkrétního případu. Žalobce v této souvislosti poukazuje na rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 30 Cdo 4577/2007.

Pro předpokládanou individualizaci požadovaného zadostiučinění požadoval žalobce provést celou řadu důkazů, které soudy z důvodu učiněné objektivizace jeho nároku odmítly.

Za otázku zásadního právního významu považuje žalobce zejména to, zdali je možné nárok na náhradu nemajetkové újmy objektivizovat a jeho výši zobecnit, aniž je prováděno jakékoliv dokazování výše nemajetkové újmy v konkrétním případě.

Žalobce se domnívá, že rozsudek odvolacího soudu je založen na nesprávném právním posouzení věci a řízení je též postiženo vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci samé.

Navrhl proto, aby dovolací soud napadený výrok rozsudku odvolacího soudu jakož i předcházející část výroku I. rozsudku soudu prvního stupně zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Žalovaná k dovolání žalobce uvedla, že odvolací soud učinil dostatečná a správná skutková zjištění a vyvodil z nich též přiléhavé právní závěry, se kterými se žalovaná může ztotožnit. Částka přiznaná žalobci v řízení před soudy obou stupňů je zcela adekvátní zásahu do jeho nemajetkové sféry. Žalovaná navrhla, aby dovolací soud dovolání odmítl, případně zamítl.

N e j v y š š í s o u d zrušil rozhodnutí odvolacího soudu a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Z odůvodnění:

Nejvyšší soud v dovolacím řízení postupoval a o dovolání rozhodl podle zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění účinném od 1. 7. 2009 (viz čl. II., bod 12 zákona č. 7/2009 Sb.).

V daném případě by dovolání mohlo být shledáno přípustným jen tehdy, jestliže by dovolací soud dospěl k závěru, že napadené rozhodnutí odvolacího soudu je po právní stránce ve věci samé zásadně významné (§ 237 odst. 1 písm. c/ o. s. ř., se zřetelem k nálezu Ústavního soudu ze dne 28. 2. 2012, sp. zn. Pl. ÚS 29/11, je zrušeno uplynutím dne 31. 12. 2012; k tomu viz i nález ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. IV. ÚS 1572/11, dostupný na internetových stránkách Ústavního soudu, http://nalus.usoud.cz).

Podle § 237 odst. 3 o. s. ř. má rozhodnutí odvolacího soudu po právní stránce zásadní význam zejména tehdy, řeší-li právní otázku, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo která je soudy rozhodována rozdílně, nebo má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak; k okolnostem uplatněným dovolacími důvody podle § 241a odst. 2 písm. a) a § 241a odst. 3 se nepřihlíží.

Dovolání žalobce je přípustné, neboť dovolací soud se ve své dosavadní rozhodovací činnosti v širších souvislostech nezabýval otázkou, jak je třeba postupovat při stanovení přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou zahájením trestního řízení (stíhání), jež neskončilo pravomocným odsuzujícím rozsudkem. Dovolací soud se k této otázce dosud nevyjádřil v intencích nastíněných právě v předmětném dovolání.

Dovolací soud nejprve zkoumal, zda řízení před oběma soudy nebylo postiženo vadami uvedenými v § 229 odst. 1, odst. 2 písm. a), b) a odst. 3 o. s. ř., jakož i jinými vadami řízení, které by mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci (§ 242 odst. 3 o. s. ř.). Dovolatel v tomto ohledu namítal, že soudy neprovedly důkazy, které v průběhu řízení navrhoval a které byly podstatné pro určení výše zadostiučinění. Dovolací soud dospěl k závěru, že takový postup soudu v daném případě nebyl vadou řízení (jak bude vysvětleno níže), nýbrž důsledkem právního názoru odvolacího soudu, který Nejvyšší soud nesdílí. Dovolací soud žádné jiné vady řízení ve smyslu citovaného ustanovení nezjistil. Proto se zabýval posouzením právních závěrů odvolacího soudu.

Podle § 8 odst. 1 OdpŠk nárok na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím lze, není-li dále stanoveno jinak, uplatnit pouze tehdy, pokud pravomocné rozhodnutí bylo pro nezákonnost zrušeno nebo změněno příslušným orgánem. Rozhodnutím tohoto orgánu je soud rozhodující o náhradě škody vázán.

Je ustálenou soudní praxí, že podle zákona č. 82/1998 Sb. odpovídá stát i za škodu způsobenou zahájením (vedením) trestního stíhání, které neskončilo pravomocným odsuzujícím rozhodnutím trestního soudu; protože zákon tento nárok výslovně neupravuje, vychází se z analogického výkladu úpravy nejbližší, a to z úpravy odpovědnosti za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím, za něž je považováno rozhodnutí, jímž se trestní stíhání zahajuje. Neposuzuje se tedy správnost postupu orgánů činných v trestním řízení při zahájení trestního stíhání (nejde o nesprávný úřední postup), rozhodující je výsledek trestního stíhání (srov. rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 23. 2. 1990, sp. zn. 1 Cz 6/90, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek č. 35/1991; rozsudek ze dne 31. 3. 2003, sp. zn. 25 Cdo 1487/2001, publikovaný v Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu pod C 1813; posledně uvedené rozhodnutí, jakož i dále citovaná rozhodnutí Nejvyššího soudu jsou též dostupná na internetových stránkách Nejvyššího soudu, www.nsoud.cz).

Stát za škodu ani nemajetkovou újmu způsobenou v takovém případě trestním stíháním neodpovídá pouze tehdy, jestliže si poškozený trestní stíhání zavinil (způsobil) sám (srov. nález Ústavního soudu ze dne 6. 9. 2011, Pl. ÚS 11/10 – 2), nebo tehdy, kdy byl poškozený zproštěn obžaloby nebo bylo proti němu trestní stíhání zastaveno jen proto, že není za spáchaný trestný čin trestně odpovědný

nebo že mu byla udělena milost anebo že trestný čin byl amnestován (§ 12 odst. 1 písm a/ a b/ OdpŠk per analogiam).

Podle § 31a odst. 1 OdpŠk platí, že „bez ohledu na to, zda byla nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem způsobena škoda, poskytuje se podle tohoto zákona též přiměřené zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu“.

Podle § 31a odst. 2 OdpŠk „zadostiučinění se poskytne v penězích, jestliže nemajetkovou újmu nebylo možno nahradit jinak a samotné konstatování porušení práva by se nejevilo jako dostačující. Při stanovení výše přiměřeného zadostiučinění se přihlédne k závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem, za nichž k nemajetkové újmě došlo.“

Při důsledném respektování presumpce neviny představuje každé trestní řízení významný zásah do soukromého a osobního života trestně stíhaného a negativně se dotýká jeho cti a dobré pověsti. Takový zásah je o to intenzivnější, prokáže-li se následně, že se skutek, z něhož byl jednotlivec obviněn a obžalován, nestal, případně nebyl trestným činem (viz např. nález Ústavního soudu ze dne 10. 3. 2011, sp. zn. IV. ÚS 3193/10, stejně jako dále citovaná rozhodnutí dostupný na internetových stránkách Ústavního soudu, http://nalus.usoud.cz).

V rozsudku ze dne 29. 6. 2011, sp. zn. 30 Cdo 1684/2010, Nejvyšší soud konstatoval, že v případě § 31a odst. 2 OdpŠk „jde o normu s relativně neurčitou hypotézou, vyžadující, aby soud (případně již příslušný orgán v rámci předběžného projednání nároku) s ohledem na konkrétní skutkové okolnosti každého individuálního případu sám vymezil okolnosti významné pro určení výše náhrady. Ustanovení § 31a OdpŠk hovoří pouze o tom, že zadostiučinění musí být přiměřené, samotné určení výše však ponechává na volném uvážení soudu. Zákon tedy nevymezuje žádnou případnou hranici (minimální nebo maximální) pro určení výše zadostiučinění. Soud je při úvaze o přiměřenosti výše finančního odškodnění povinen vycházet z úplně zjištěného skutkového stavu a opírat se o zcela konkrétní a přezkoumatelná hlediska, kterými jsou především závažnost nemajetkové újmy a ověřené okolnosti, za kterých k neoprávněnému zásahu do osobnosti fyzické osoby došlo (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 3. 2009, sp. zn. 30 Cdo 2290/2007). Zvažovány budou zejména dopady nezákonného rozhodnutí do osobnostní sféry poškozeného, nepříznivost jejich vlivu na pověst poškozeného, jeho dosavadní způsob života a podobně. Otázka výše zadostiučinění v penězích se odvíjí od okolností každého konkrétního případu, a proto ji nelze vyřešit souhrnně pro všechna trestní řízení, která byla posléze zastavena. Výše zadostiučinění za trestní řízení, které bylo zastaveno, se vždy váže k jednomu konkrétnímu případu, a její posouzení je úkolem nalézacích soudů“ (proti tomuto rozsudku byly podány dvě ústavní stížnosti, prvou z nich Ústavní soud usnesením ze dne 10. 11. 2011, sp. zn. III. ÚS 3013/2011, odmítl, druhou nálezem ze dne 31. 5. 2012, sp. zn. I. ÚS 3016/11, zamítl).

Nutno doplnit, že k těmto závěrům dospěl Nejvyšší soud ve věci, v níž se žalobci rovněž domáhali (mimo jiné) zadostiučinění za nemajetkovou újmu, která jim měla být způsobena v důsledku zahájení trestního řízení, které bylo posléze zastaveno. Uvedené je třeba totožně aplikovat i v případě zahájeného trestního řízení, které bylo posléze skončeno pravomocným zprošťujícím rozsudkem trestního soudu, resp. které neskončilo pravomocným odsuzujícím rozsudkem (viz výše).

Paušalizace výše přiměřeného zadostiučinění proto není namístě. To ovšem neznamená, že nemohou či nemají existovat předem daná obecná kritéria, k nimž soudy přihlížejí při stanovení toho, co lze v individuálním případě považovat za adekvátní zadostiučinění. Výše zopakovaná obecná kritéria pro stanovení formy či výše zadostiučinění si tak zaslouží určitou konkretizaci.

V případech, v nichž se jedná o zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nepřiměřenou délkou řízení, jsou taková kritéria demonstrativně stanovena přímo zákonem, a to v § 31a odst. 3

OdpŠk (zde srov. zejména stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Cpjn 206/2010, uveřejněné pod č. 58/2011 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

V případě poskytování zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou rozhodnutím o vzetí do vazby (popř. omezení osobní svobody v důsledku výkonu trestu odnětí svobody) byla obecná kritéria vyslovena v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva, Ústavního soudu a soudu Nejvyššího – zejména srov. rozsudek posledně uvedeného soudu ze dne 11. 1. 2012, sp. zn. 30 Cdo 2357/2010, uveřejněný pod č. 52/2012 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek. I v těchto případech se při určení výše nemajetkové újmy vychází ze znění § 31a odst. 2 OdpŠk. Nejvyšší soud proto v uvedeném rozsudku uvedl, že „je toliko na uvážení soudu, aby v každém jednotlivém případě při zvážení jeho individuálních skutkových okolností stanovil adekvátní výši odškodnění nemajetkové újmy vzniklé protiprávním zadržením a vykonáním vazby“. Avšak, jak již bylo uvedeno, považoval za nezbytné vyvodit určitá obecná kritéria spočívající v zohlednění povahy trestní věci, celkové délky omezení osobní svobody a následků v osobní sféře poškozené osoby.

Nejvyšší soud dospěl k závěru, že obdobná kritéria jako v případě vazebního držení mohou být obdobně uvažována i ve věcech nároků na náhradu nemajetkových újem způsobených rozhodnutími o zahájení trestního stíhání, jestliže takové trestní stíhání neskončilo pravomocným odsuzujícím rozsudkem.

I v takových případech je tedy především na soudu, aby výši zadostiučinění stanovil s ohledem na specifické okolnosti konkrétního případu. Přitom nicméně může vzít v úvahu kritéria, která se v takových případech zpravidla vyskytují a která zpravidla mají vliv na rozsah způsobené újmy, a tím i na výši případného zadostiučinění. Je pak znovu na soudu, aby zvážil, jak intenzivně (či v jakém rozsahu) byla tato kritéria v konkrétním případě naplněna a vedle toho vzal do úvahy okolnosti, za nichž k újmě došlo (§ 31a odst. 2 OdpŠk).

Kritéria, která pravidelně mohou indikovat rozsah způsobené nemajetkové újmy, jsou v případech zahájení trestního stíhání (řízení), které neskončilo pravomocným odsuzujícím rozsudkem, následující:

> 1) Povaha trestní věci. Pod tímto kritériem se má na mysli zejména závažnost trestného činu kladeného osobě poškozené za vinu, neboť ta zpravidla přímo úměrně zvyšuje intenzitu, s jakou osoba poškozená konkrétní trestní řízení proti ní vedené negativně vnímá. Ta souvisí i s hrozbou trestního postihu (druhem a výší trestu) a případného společenského odsouzení, jež se zrcadlí v charakteru veřejného zájmu chráněného trestními předpisy v konkrétním případě (tedy v těch veřejných hodnotách, které jsou chráněny konkrétní skutkovou podstatou obsaženou ve zvláštní části trestního zákoníku). Například újma bude obecně větší v případě trestního stíhání pro zločin vraždy, za který hrozí uložení základního trestu odnětí svobody v rozmezí deset až osmnáct let (§ 140 odst. 1 tr. zák.), než v případě přečinu podvodu, za který hrozí uložení trestu odnětí svobody až na dvě léta, zákaz činnosti nebo propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty (§ 209 odst. 1 tr. zák.), přičemž obviněný podvodník nebude vystaven takovému společenskému odsudku jako domnělý vrah.
>
> 2) Délka trestního řízení. Toto kritérium zohledňuje zejména to, po jak dlouhou dobu zásah do osobnostních složek jednotlivce v důsledku proti němu vedeného trestního řízení trval. Lze zde vyjít případně z toho, že trvání trestního stíhání může způsobovat kontinuální nárůst újmy projevující se v osobnosti člověka; délka trestního stíhání však na druhou stranu, zejména v případě uvadajícího zájmu společenského prostředí o daný případ, nemusí mít nutně za následek narůstající dotčení integrity poškozeného a mohlo by být v takových poměrech uvažováno o poklesu intenzity újmy v průběhu plynutí času. Zajisté je vždy na místě

porovnávat vliv tohoto kritéria s ostatními a nečinit z něj mechanicky určující hledisko.

Je však třeba věnovat zvýšenou pozornost možnému zdvojení uplatňovaného nároku založeného na totožném skutkovém základě, a to zejména ve spojení s možnou nepřiměřenou délkou trestního stíhání. Úkolem soudu proto je, aby na základě vylíčených skutkových tvrzení právně posoudil, mezi jakou újmou (jako následkem) a jakou skutečností (jakožto příčinou této újmy) má být příčinná souvislost zjišťována, a zda se jedná o nárok jediný, či zda žalobce v rámci svých žalobních tvrzení vymezuje nároků více. Zatímco nepřiměřená délka řízení typicky způsobuje újmu spočívající zejména v nejistotě ohledně výsledku řízení (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2012, sp. zn. 30 Cdo 4336/2010) a udržování osoby obviněné z trestné činnosti v tomto stavu nejistoty, samotné trestní stíhání způsobuje zpravidla újmy, jež vylíčil žalobce, a které by se souhrnně daly označit za morální poškození osobnosti (integrity) poškozeného v době trestního stíhání a narušení jejího soukromého, rodinného, popřípadě i jiného života (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2012, sp. zn. 30 Cdo 2773/2011).

Domáhá-li se poškozený zároveň nároku na náhradu nemajetkové újmy z titulu trestního stíhání, které skončilo zproštěním obžaloby nebo zastavením, a z titulu nesprávného úředního postupu spočívajícího v porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě (§ 13 odst. 1, věta druhá a třetí, OdpŠk), není u druhého uvedeného nároku namístě vycházet z předpokladu vyššího významu předmětu řízení pro poškozeného (§ 31a odst. 3 písm. e/ OdpŠk a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 11. 2010, sp. zn. 30 Cdo 2800/2009), neboť tato skutečnost bude zohledněna v posouzení prvního z uvedených nároků. Pokud již dříve došlo k odškodnění újmy způsobené nepřiměřenou délkou trestního stíhání, u kterého bylo v rámci stanovení přiměřeného zadostiučinění zohledněno kritérium významu předmětu řízení pro poškozeného v tom, že šlo o trestní stíhání a z toho důvodu došlo ke zvýšení základní částky odškodnění, je třeba tuto skutečnost ve stejném rozsahu zohlednit i při stanovení přiměřeného zadostiučinění za újmu způsobenou trestním stíháním, aby nedocházelo ke dvojímu odškodnění téhož.

Obdobná korelace přichází do úvahy i při uplatňování obou zde uvedených nároků při posuzování kritéria délky trestního stíhání, jestliže ji lze mít zároveň za nepřiměřenou. Nelze vyloučit, že újma takto vzniklá projevující se nejistotou poškozeného může zahrnovat a takto kompenzovat i některé následky uvedené níže ad kritérium 3).

> 3) Následky způsobené trestním řízením v osobnostní sféře poškozené osoby. Toto kritérium umožňuje zohlednění individuálních následků trestního stíhání v osobnostní sféře poškozené osoby, jež mohou být umocněny či zmírněny v důsledku objektivních skutečností daného případu formulovaných pod body 1 a 2. Jinými slovy řečeno, negativní dopady zahájeného trestního stíhání do osobnosti člověka – morální narušení osobnosti (integrity) poškozeného v době trestního stíhání a narušení její profesní, soukromé, rodinné, popřípadě i jiné sféry života (viz výše) – mohou být zvýrazněny či naopak potlačeny podle intenzity naplnění prvních dvou kritérií. Které konkrétní složky osobnosti mohou být zahájením a vedením trestního stíhání v konkrétním případě narušeny, nelze předem taxativně stanovit. Je proto úkolem soudů, aby v každém jednotlivém řízení k tvrzení účastníků (a případným důkazním návrhům) toto zjišťovaly.

Při uplatňování nároku na přiměřené zadostiučinění za trestní stíhání, které skončilo zastavením nebo zproštěním obžaloby, a za omezení osobní svobody, ke kterému v rámci daného trestního stíhání došlo (typicky vazbou), je třeba následky (jednotlivé újmy) rozlišovat; je-li uplatňován jen nárok na náhradu nemajetkové újmy způsobené omezením osobní svobody, může v sobě obsahovat i požadavek na odškodnění následků v celkové integritě poškozeného (viz R 52/2012). I zde je však třeba pečlivě odlišit jednotlivé újmy a jejich příčiny, aby nedocházelo k duplicitnímu odškodňování téhož.

Vedle toho je třeba podle § 31a odst. 2 OdpŠk při stanovení formy a výše zadostiučinění přihlédnout k okolnostem, za nichž k nemajetkové újmě došlo. Těmi budou zejména okolnosti vydání usnesení o zahájení trestního stíhání, projevující se například ve zjištění, že trestní stíhání bylo proti poškozenému zahájeno zjevně bezdůvodně nebo dokonce s cílem jej poškodit (v takovém případě bude poškozený zahájení trestního stíhání vnímat obzvlášť úkorně). Budou jimi ale také okolnosti zahájení trestního stíhání předcházející, popřípadě trestní stíhání poškozeného provázející, vedoucí k závěru o podílu poškozeného na tom, že proti němu bylo trestní stíhání zahájeno, popřípadě, že proti němu bylo ve vedení trestního stíhání pokračováno, aniž by bylo lze uzavřít, že si trestní stíhání zavinil sám. V této souvislosti je třeba rovněž zohlednit důvody, pro které k zastavení trestního stíhání nebo zproštění obžaloby došlo. Přitom je třeba vycházet z toho, že forma a případná výše zadostiučinění nesmí být v rozporu s obecně sdílenou představou spravedlnosti, tj. její přiznání je nad rámec konstatování porušení práva namístě pouze tehdy, jestliže by se z hlediska obecné slušnosti poškozenému satisfakce skutečně mělo dostat.

V konečném důsledku musí výše soudem přiznaného zadostiučinění odpovídat výši přiznaného zadostiučinění v případech, které se v podstatných znacích (poměřovaných zejména s ohledem na uvedená kritéria) shodují. Jinak vyjádřeno, výše přiznaného zadostiučinění by se neměla bez zjevných a podstatných skutkových odlišností konkrétního případu podstatně odlišovat od zadostiučinění přiznaného v případě skutkově obdobném. Významnější odchylka je v tomto směru možná jen tehdy, bude-li též soudem řádně a přesvědčivě zdůvodněna (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 5. 2012, sp. zn. 30 Cdo 3867/2011).

V souzeném případě dovolací soud po zvážení dosavadního výsledku řízení a posouzení námitek dovolatele dospěl k závěru, že odvolací soud postupoval při stanovení výše přiměřeného zadostiučinění na základě neúplného právního posouzení neúplně, tudíž nesprávně.

Odvolací soud vzal předně za základ časový rámec trestního stíhání, v jehož důsledku žalobce utrpěl nemajetkovou újmu. Podle Nejvyššího soudu však není správné, že odvolací soud do této své úvahy zahrnul i dobu, která nastala po skončení trestního řízení. Trvání negativního zásahu v osobnosti žalobce se nutně ohraničuje maximálně dobou trvání řízení, neboť z hlediska časového je téměř vyloučeno určit dobu, po kterou bude mít zahájení a vedení trestního stíhání v osobnostní rovině žalobce (osoby poškozené) negativní následky i po jeho skončení. Negativní následky působící újmu v osobnostní sféře osoby poškozené musí být posouzeny zvláště a ohraničeně (viz kritérium ad 3/). Újma nemajetkové povahy vzniká totiž v těchto případech již v souvislosti se škodnou událostí, tedy s vedením trestního řízení (viz obdobně rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 6. 2012, sp. zn. 31 Cdo 619/2011 v otázce náhrady za omezení osobní svobody) a je ve smyslu čl. 36 odst. 3 a 4 Listiny základních práv a svobod odškodnitelná jen za podmínek stanovených právě v zákoně č. 82/1998 Sb. Úvahy odvolacího soudu svědčily v tomto bodě nesprávně ve prospěch žalobce.

Dovolání je však třeba přisvědčit, že pokud jde o stanovení výše odškodnění, nebylo na místě mít za skutkový základ rozhodnutí domnělá nesporná tvrzení žalobce a výše zadostiučinění se nemá spojovat – byť v násobku – s tou, která je běžně přiznávána v řízeních, v nichž se jedná o kompenzaci porušení práva na přiměřenou délku řízení.

Ze shora uvedeného vyplývá, že okolnosti posuzovatelné v rámci kriteria 3/ mají být v rámci kontradiktornosti řízení žalobcem tvrzeny a prokazovány (nejsou-li ovšem vskutku uznány nespornými žalovaným škůdcem ve smyslu § 120 odst. 4 o. s. ř.). Jejich dopad do stanovení výše odškodnění je ovšem otázkou právního posouzení ze strany soudu. Takové právní posouzení nemůže být mechanické, matematické nebo paušalizované. Jak výše opakovaně uvedeno, základ výsledku sporu musí spočívat v posuzování individuality prokázaného, tedy důvodně uplatněného nároku. Součástí úvahy o přiměřenosti přiznaného zadostiučinění však zpravidla bude porovnání shody a odlišností obdobných případů – jen tak soudní rozhodovací praxe naplní své poslání formovat i

mimosoudní právní jednání účastníků a vytvoří předpoklad omezení nadbytečně vedených sporů.

Ačkoliv odvolací soud zohlednil, že trestní stíhání žalobce vyvolalo negativní ohlas v jeho okolí, přímo se týkalo žalobcova výkonu veřejné funkce, bylo široce medializováno a orgány činnými v trestním řízení byla údajná trestná činnost žalobce prezentována v médiích jako mimořádně rozsáhlá, nepostupoval podle dovolacím soudem vyjádřených zásad (a ani objektivně nemohl), a proto shledává dovolací soud jeho postup při stanovení výše zadostiučinění nesprávným a přiznané zadostiučinění v konečném výsledku nepřiměřeně nízkým (a to i za přihlédnutí k nesprávně žalobci příznivému hodnocení kritéria délky řízení).

I v tomto případě pokládá dovolací soud za potřebné doplnit a zdůraznit, že – jak sám již dříve konstatoval – pouhý nesouhlas dovolatele s výší přiznaného zadostiučinění sám o sobě obecně nezakládá přípustnost dovolání pro zásadní právní význam napadeného rozhodnutí. Posouzení přiměřenosti výše zadostiučinění je otázkou posouzení okolností konkrétního případu, a jestliže pochybnosti o výši zadostiučinění nejsou podloženy právní otázkou, nemůže být dovozen zásadní právní význam napadeného rozhodnutí, a tedy ani přípustnost daného dovolání (viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 11. 2010, sp. zn. 30 Cdo 18/2009, nebo též usnesení téhož soudu ze dne 22. 4. 2011, sp. zn. 30 Cdo 1215/2009). V tomto případě však bylo dovolání připuštěno z důvodů uvedených výše.

Dovolací soud z právě vyložených důvodů považoval rozsudek odvolacího soudu za nesprávný a dovolání žalobce za důvodné, a proto postupoval podle § 243b odst. 2, části věty za středníkem, o. s. ř., rozsudek odvolacího soudu proto v dovoláním napadených výrocích zrušil a dle odst. 3 téhož ustanovení vrátil věc ve zrušeném rozsahu k dalšímu řízení. V něm bude odvolací soud vázán zde vyslovenými právními názory soudu dovolacího (§ 243d odst. 1 a § 226 odst. 1 o. s. ř.).